

Úspěšně se tak podařilo snížit množství neurčených jedinců. Oproti předcházející kapitole zde alespoň stručná tabulka výsledků nechybí.

Velmi stručná je i paleopatologická kapitola od Jakuba Likovského, pouhé 2,5 strany. V podstatě se omezuje jen na výčet zjištěných patologií. Zhuštěně jsou pojednány nálezy zvířecích kostí (mj. kosti a vejce kura domácího uložené ve třech hrobech, pravděpodobně jako milodary), nálezy dřev (konstrukce hrobů a některé artefakty), nálezy sedmi nožů a o něco podrobněji nálezy textilu.

Více prostoru je v publikaci věnováno chemické a mineralogické analýze vybraných vzorků keramiky. Přírodovědné analýzy keramiky se již staly běžnou součástí archeologických publikací, avšak bez zdůvodnění výběru vzorků a bez patřičného vyhodnocení výsledků působí poněkud samoučelně. Poslední kapitolou je rozbor mikromorfologie archeologických sedimentů.

Všechny kapitoly čítají pouhých 43 stran. Větší část publikace zabírají obrazové přílohy – terénní fotografie z výzkumu (mnoho fotografií je ale nekvalitních a často neostrých) a kresebná dokumentace hrobových celků a nálezů (zde bohužel postrádáme celkové plány obou pohřebišť). Právě tato dokumentace představuje nejcennější a – až do vydání prvního dílu – prakticky jedinou použitelnou část knihy.

MARTIN ČECHURA

REGIONALIA

Tomáš SOMER – Josef ŠRÁMEK
ve spolupráci s Miroslavem KOVÁŘEM,
Benediktinské opatství ve Vilémově.
Dějiny zapomenutého kláštera na česko-
moravském pomezí, Veduta, České
Budějovice 2015

456 s., ISBN 978-80-88030-02-7

Opatství sv. Petra a Pavla ve Vilémově bylo v nedávné době věnováno několik dílčích studií a drobná monografická publikace pocházející z pera autorské dvojice Tomáše Somera a Josefa Šrámka. Bylo jen otázkou času, kdy se oba plodní badatelé k tématu vrátí a rozpracují je do plnohodnotné knižní monografie. Publikace je rozdělena do sedmi hlavních kapitol, které doplňují tři exkurzy. První kapitola-prolog se věnuje vzniku a rozvoji

mnišské myšlenky, přibližuje pravidla života podle řehole sv. Benedikta a popisuje utváření sítě benediktinských klášterů v raně středověkých Čechách. Tato část vhodným způsobem připravuje půdu pro navazující kapitolu, v níž jsou již pojednávány dějiny kláštera až do 13. století.

Zdrženlivost obou autorů při líčení klášterních dějin ve 12. století lze kvitovat, protože z tohoto období máme dochováno velmi málo písemných pramenů. Jako skutečně podložené datum existence kláštera se tedy stále jeví až rok 1160. Veškeré zmínky o existenci konventu v předcházejícím období lze považovat za sporné. Pro osvětlení dějin kláštera v tomto období příliš nenapomáhá ani dosavadní literatura. Některé podnětné studie, naposledy z pera Tomáše Velímského, sice přinášejí nové pohledy na počátky kláštera, nicméně musíme si přiznat – a vyznívají tak i závěry obou autorů anotované publikace – že pro počátky kláštera máme tak málo dokladů, že budeme odkázáni na více či méně pravděpodobné dohady a hypotézy. Za ty více zdařile považují ztotožnění obou bratří-zakladatelů Viléma a Heřmana s rodem erbu lekna, i když i zde je kritické myšlení na místě. Pochopitelné jsou zajisté snahy pokusit se v pramenech zmiňované velmože ztotožnit s reálně existující a jinde doloženou osobou. Nesmíme ale zapomínat, že Vilémů nebo Heřmanů se v knížecí družině v průběhu dvaceti let (1120–1140) mohlo vystřídat hned několik. Pro jejich správnou identifikaci dnes disponujeme pouze velmi torzovitými údaji, které je možno poskládat jakkoli dle toho, jakou míru platnosti či důvěryhodnosti jim právě připisujeme.

Naopak za zcela pomýlenou považují myšlenku Františka Skřivánka a Marie Janouškové, že původní sídlo vilémovských benediktinů se nacházelo v Zábělčicích (s. 54–56). Domnívám se, že Somer se Šrámek udělali správně, pokud na základě shromážděných argumentů tuto hypotézu odmítli (s. 56). V tomto případě se totiž jedná o řetězení a dávání do souvislosti věcí (vilémovský klášter, kostel sv. Kříže, Zábělčice), které ve skutečnosti žádnou souvislost neměly. Jejich jediným spojujícím prvkem je, že o jejich existenci víme – navíc v různých časových vrstvách – z písemných pramenů. Nebezpečí podobných nepodložených smyšlenek spočívá v tom, že pokud nejsou důrazně vyvráceny, žijí vlastním životem a z roviny nepodložených hypotéz se přesouvají do roviny všeobecně uznávané interpretace.

Druhá kapitola je věnována vilémovskému klášteru v průběhu 13. století. Z let 1222 až 1276 se však dochovala pouze desítky relevantních dokumentů, což opět výrazně limituje možnosti rekonstrukce jeho dějin. To je velmi důležité i vzhledem

k další kapitole Katastrofy vilémovského kláštera. V ní se Tomáš Somer pokouší obhájit domněnku, že v době hladomoru a krizových jevů v letech 1281–1282 (respektive v období 1279–1289) a 1316–1318 klášter musel hledat adekvátní odpověď na nepříznivé okolnosti, což se odrazilo v množství listinného materiálu. Zatímco pro období 13. století se dochovalo dohromady dvacet zmínek, z rozmezí let 1279–1289 jich pochází deset, tedy celá polovina. Vesměs se pak týkají úpravy hospodářských záležitostí kláštera, ať už se jednalo o ochranné glejty panovníka nebo papeže, prodeje či (nucené) zástavy klášterního zboží.

V této souvislosti bych rád upozornil na skutečnost, že za celou dobu existence kláštera neznáme skutečný rozsah jeho majetků a celkovou výši příjmů. Je zřejmé, že klášter musel reagovat na nepříznivé okolnosti. Za vyšším počtem dochovaných listin ale mohly tkvět jiné příčiny, které nám písemné prameny neumožňují postihnout v úplnosti (například individuální schopnosti opata, válečné škody apod.). Můžeme předpokládat, že právě hospodářská a majetková agenda tvořily podstatnou složku písemné produkce vilémovského opatství po celou dobu jeho existence. Mimo to dočasné převody klášterních vesnic do správy okolní šlechty nemusely být nutně motivovány špatným hospodářským stavem kláštera. Vždyť roku 1289 Konrád z Rochova vyznal, že přijal na dobu svého života vesnici vilémovského kláštera Pavlov, kterou však doživotně drželi již jeho rodiče. Nevíme, kdy byl majetek podstoupen Konrádovým rodičům (mohlo se tak stát před rokem 1279) ani to, zda prodloužení smlouvy bylo klášteru vnučeno, nebo naopak bylo pro opata a jeho konvent výhodné. K opatrnosti nás nutí také skutečnost, že podobný trend nelze vysledovat při hladomorech a morových epidemiích v letech 1357–1363 (1364) a 1380, které nepochybně hluboce otráslы tehdejší společnosti. Je možné, že se katastrofy Vilémovu vyhnuly. Vyloučena však není ani proměna klášterního hospodářství či majetkové struktury, jež nám kvůli nedostatku pramenů unikají a které v souvislosti s personální obměnou mohly stát za úspěšným překonáním krize. Správnost Somerovy bezesporu zajímavé hypotézy proto bude nutno ověřit komparací s dalšími řeholními domy, zejména pak s těmi, pro něž je dochováno větší množství písemných pramenů.

Výše řečené platí také pro Somerovo hodnocení prodeje některých majetků zemanskou rodinou z Vícemilic vilémovskému konventu (s. 154). Pokud neznáme skutečný rozsah majetku, který rodina v dané době vlastnila, nelze usuzovat na její svízelnou finanční situaci. Movitý majetek tvořil pouze jednu ze součástí jmění středověkého

člověka, které bylo rozhojňováno také pobíráním různých platů (peněžitých nebo naturálních) či darů, dědictvím, odměnami za služby patronovi, válečné kořisti apod. V případě bratrů z Vícemilic mohlo jít o pouhý odprodej nepotřebného majetku či o neodkladnou potřebu hotovosti.

V kapitole je možno za velmi zdařilé považovat rozkrytí okolností spojených s nabytím tzv. bojanovského újezdu a zejména analýza utilitárního jednání Oldřicha z Paběnic, který zcela bezostyšně využíval nabytých úřadů k osobnímu obohacení či k protekci svých přátel. Jedná se o pozoruhodný vhlad do každodennosti vysokých církevních hodnostářů a jejich upadajících morálních kvalit již v prvních desetiletích 14. století. K zamyšlení pouze připojuji otázku, zda lze Oldřichova bratra Hrabíše z Paběnic považovat za klienta Lichtenburků, jak se domnívá Somer, nebo zda šlo pouze o „chudšího“ příslušníka téže společenské skupiny.

Dlouhodobý zájem obou autorů o dějiny kláštera se pozitivně projevil v závěrečných dvou kapitolách věnovaných patronátním kostelům vilémovského kláštera a jeho pohnutým dějinám v 15. a 16. století. Obě části vycházejí z předchozích přípravných studií a k dějinám opatství přinášejí řadu nových informací. Mimo jiné lze upozornit na rozkrytí osudů tzv. jednoty Habrovanských neboli Luleckých. V tomto případě se jedná o zdařilou sondu do konfesijně složitých poměrů druhého decennia 16. století.

Publikaci doplňují celkem tři exkurzy. První, z pera spoluautora Miroslava Kováře, je věnován stavebním dějinám kláštera. Je škoda, že se tato heuristicky velice přínosná část ocitla v samostatném exkurzu. Za mnohem lepší řešení bych považoval její začlenění přímo do textu, čímž by se mnohem důsledněji propojila historie a stavební historie kláštera (na jeho archeologický výzkum se pohřichu ještě stále čeká), ale také by se zamezilo opakování již řečených informací. Navíc i celkový obraz dějin kláštera by propojením exkurzu s textem získal na plasticitě. Totéž platí i pro další dva nesmírně cenné samostatné exkurzy věnované zvonu Vilém z kostela Nanebevzetí Panny Marie v Havlíčkově Brodě a dochovaným rukopisným zlomkům z klášterní knihovny.

Na závěr připojuji několik drobných poznámek. Místo novotvaru smrtnost (s. 139) bych raději užíval zavedený tvar úmrtnost. Termín *forensibus opidis* (s. 107) bych spíše chápal jako trhová místa či městečka než jako města. Pro řeku Chrudimku doporučuji neužívat staršího označení Kamenice, které je pro čtenáře matoucí. Místní i pomístní jména procházela v minulosti celou řadou změn či úprav (například v části pod

hrady Vildštejnem a Ohebem byla řeka Chrudimka nazývána také jako Ohebka). Na s. 148 bych pro 14. století tak ostře neodlišoval výrazy *miles* a *cliens*. V daném období existuje velké množství osob, které byly označeny oběma (ale i dalšími významově obdobnými) termíny zároveň. Jak Tomáš Somer správně uvádí, termín *cliens* je nejednoznačný a byl užíván pro širokou škálu osob od obyčejných sluhů až po nižší šlechtice. To samé však platí zejména po polovině 14. století také pro termín *miles*. Zatímco drobný šlechtic na venkově na titulaturu rytíř-*miles* z různých důvodů nedosáhl, v pražském souměstí se jí honosili mnozí příslušníci horní vrstvy městského obyvatelstva, řemeslníky nevyjímaje. Dobová označení a jejich nejednoznačné užívání tak mohou v písemných pramenech sociální postavení svého nositele pouze naznačit, nikoli však přesně určit.

Monografii uzavírá přehled vilémovských opatů, členů tamního konventu, farářů kostelů pod vilémovským patronátem a abecední seznam doložených klášterních majetků. Netřeba dodávat, že se jedná o velmi cennou součást publikace, která v mnohém doplňuje heuristicky bohatou práci Čenka Sameše. Pozitivně lze hodnotit také připojená kvalitní vyobrazení jak dochovaných opatských a konventních pečeti, které jsou v souvislosti s dějinami kláštera publikovány vesměs poprvé, tak přehledně zpracované mapy klášterních majetků v různých časových vrstvách. V historických studiích často opakované klíše o nedostatku pramenů platí pro dějiny vilémovského kláštera dvojnásob. Řada otázek spojených s jeho minulostí tak zůstává i nadále zahalena tajemstvím stejně jako skutečný význam kresby tuší na s. 280.

Hlavní přednost knihy spočívá v důkladné pramenné heuristice, která v mnohém doplnila starší bádání. Tím se autorům naskytla příležitost opravit určité omyly nebo nově interpretovat některé kapitoly z dějin kláštera. Díky autorům už vilémovský klášter není ani zdaleka tak zapomenutý, jak hlásá podtitul publikace.

MARTIN MUSÍLEK

JAN KRŠKO, *Pět životů Jana Husa na Krakovci*, Rabasova Galerie Rakovník – Státní okresní archiv Rakovník, Rakovník 2015

106 s., ISBN 978-80-86772-90-5

Nedlouho po pětistém výročí upálení Jana Husa se rozvířila diskuse o jeho rodišti, která zpochybnila dosavadní postavení jihočeského Husince.

Po necelých sto letech se při následujícím kulatém výročí otrásla autenticita dalšího „místa paměti“ spojeného s Husovým působením – hradu Krakovce. Právě odsud se měl, a teď již možno použít příslovce údajně, Hus odebrat na svoji osudnou cestu do Kostnice.

Není pochyb o tom, že z pěti životů popsaných v knize rakovnického archiváře Jana Krška vzbudí nejvíce pozornosti ten první. Autorovi se v pramenech regionální provenience až do 19. století nepodařilo nalézt doklady o vazbách Husa s Krakovcem, a vydal se proto ad fontes. Dospěl tak k zajímavému zjištění, že se jediné středověké svědectví o Husově pobytu na Krakovci nachází v pozdních rukopisech Starých letopisů českých (nejstarší v rukopise R z počátku sedmdesátých let 15. století), veškeré další souvislosti a podrobnosti tohoto pobytu jsou domysly moderní historiografie.

Krško se na základě této pramenné situace snaží zpochybnit Husovo působení na Krakovci a naopak doložit, že v době před odjezdem do Kostnice se nacházel v Praze. K podpoře své domněnky snáší řadu indicií (mj. dovětek z jednoho rukopisu Mladoňovicovy relace, že Hus odešel do Kostnice z Prahy) a hypotéz, zčásti velmi problematických (např. potřebu odborného zázemí pro přípravu na kostnické klání, nutnost osobní přítomnosti při vyřizování dokladů o pravověrnosti) či jednoznačně mylných (že Praha byla vhodnějším místem pro převzetí glejtu než odlehlejší šlechtické sídlo). Rovněž argument, že kdyby Hus na Krakovci působil, nemohl se kraj později profilovat tak protihusitsky, neobstojí, neboť tuto profilaci určovalo spíše význaní vrchnosti než názory prostého lidu, kterému měl Hus kázat.

I když Krškovi vdčíme za projasnění pramenné situace, v úplné důkazní nouzi nejsme. Doklad ze Starých letopisů je sice pozdní, nicméně dokud nezjistíme, že byl za nějakým účelem „zpadělán“, musíme počítat s jeho relevantí. Recentní výzkumy historické paměti ukazují, že i svědectví zaznamenaná s podstatně větším odstupem (a dodejme: o podstatně méně důležitějších věcech, než je odchod „světce“ na mučednickou smrt) odpovídají skutečnosti. Především však máme k dispozici další čtyři doklady, které dokreslují roli, již sehrál v Husově kauze majitel Krakovce Jindřich Lefl z Lažan. Podle kazatelova listu z 1. září 1414 se právě Lefl angažoval ve zprostředkování ochranného glejtu. V dopise psaném již po kostnickém slyšení Hus uvádí Jindřicha jako muže, který mu před odjezdem z Čech tlumočil Zikmundovu vůli. V posledním listu z Kostnice se pak Hus loučí jak s Jindřichem, tak i s jeho manželkou (což svědčí o bližším kontaktu s Leflovou